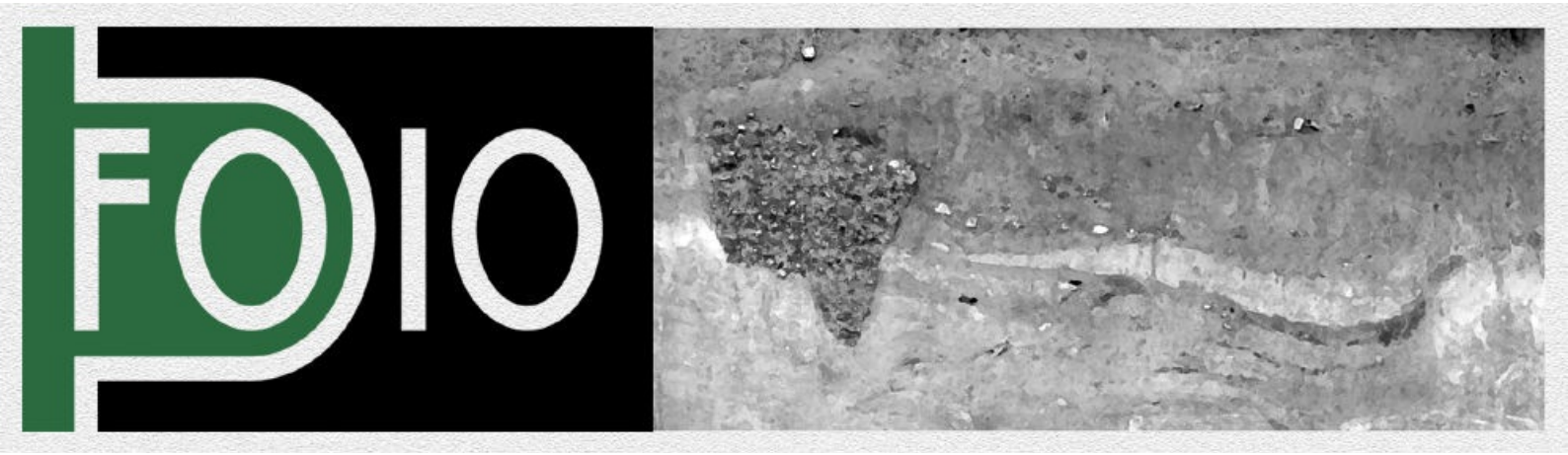
ARCHEOLOGIENOTA

TURNHOUT GROTE MARKT 17

PROGRAMMA VAN MAATREGELEN

FODIO
Turnhoutsebaan 277
B-2110 Wijnegem

Marleen Arckens
Jan De Beenhouwer

Inhoud

2. Programma van maatregelen 37
2.1 Gemotiveerd advies 37
2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem 38
2.2.1 Administratieve gegevens 38
2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen 39
2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode 40
2.2.4 Onderzoekstechnieken 40

2. Programma van maatregelen

2.1 Gemotiveerd advies

Het uitgevoerde bureauonderzoek is volledig. Alle relevante beschikbare bronnen werden geraadpleegd.

Op basis van de resultaten van het bureauonderzoek kan worden gesteld dat het projectgebied deel uitmaakt van de archeologisch waardevolle ruimte van de historische stadskern van Turnhout. In de Centraal Archeologische Inventaris zijn een hele reeks locaties in de kern van Turnhout opgenomen waar archeologisch onderzoek werd uitgevoerd. Die schetsen een beeld van menselijke aanwezigheid sinds het neolithicum. Zowel op de gravure van Vorsterman (1667) als op de Ferrariskaart (1771-1778) is er bebouwing weergegeven binnen het onderzoeksgebied. Het Primitief Kadasterplan van 1834 maakt duidelijk dat ook op het achterplan bouwwerken werden opgetrokken vermoedelijk in het begin van de 19de eeuw. Wanneer deze gebouwen werden afgebroken is onduidelijk. De plaats waar zij stonden wordt momenteel gebruikt als parkeerplaats verhard met dolomiet. De huidige bebouwing grenzend aan de markt dateert globaal van de 19de eeuw, mogelijk met een oudere kern. De af te breken achterbouw en veranda dateren van de tweede helft van de 20ste eeuw. Het gaat om gebouwen op volle plaat, waarbij enkel de dragende muren dieper gefundeerd werden. Deze manier van funderen veroorzaakt een eerder beperkte verstoring.

Gezien de lange traditie van bouwen op het onderzoeksgebied, minstens sinds het derde kwart van de 17de eeuw, is de kans groot dat er een complexe stratigrafie aanwezig is die door de huidige bebouwing op volle grond niet verstoord werd. De archeologische verwachting voor het projectgebied wordt als hoog ingeschat. Door de geplande bouwwerken en aanleg van verhardingen is eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen dit deel van het projectgebied bedreigd (zie 1.2.4 en 1.2.5).

Het bureauonderzoek leverde tot nu toe onvoldoende informatie op om een gemotiveerde uitspraak te kunnen doen over de aanwezigheid, aard en bewaringstoestand van eventueel aanwezig archeologisch erfgoed binnen het het onderzoeksgebied. Bijkomend onderzoek wordt aanbevolen zodat de archeologische waarde van het onderzoeksgebied verder kan worden gespecificeerd. Op basis van informatie verzameld tijdens het bureauonderzoek is het onduidelijk in hoeverre de complexe stratigrafie van de historische stadsontwikkeling bewaard bleef onder de 19de en 20ste eeuwse bebouwing. Verder archeologisch vooronderzoek moet daarom in de eerste plaats nagaan in hoeverre de complexe stratigrafie van de historische stadsontwikkeling bewaard bleef onder de negentiende en twintigste eeuwse bebouwing. Verder moet de kans op oudere sporen van bewoning worden geëvalueerd.

Er kan momenteel enkel een bureauonderzoek worden uitgevoerd. De vergunning voor de afbraak van de bestaande veranda en achterbouw zal worden geïntegreerd in de stedenbouwkundige vergunning voor de nieuwbouw. De initiatiefnemer doet daarom beroep op juridische redenen om het vooronderzoek met ingreep in de bodem uit te stellen tot na het verlenen van de stedenbouwkundige vergunning en voorafgaand aan de start van de werken voor de nieuwbouw.

2.2 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.2.1 Administratieve gegevens

Locatie	**Provincie**	Antwerpen
	Gemeente	Turnhout
	Deelgemeente	Turnhout
	Site	Grote Markt 17
Kadastrale gegevens		Turnhout Afd. 4, Sectie Q, perceel 235B (deel)
Oppervlakte onderzoeksgebied		482 m²
Bounding Box	**punt 1 (NW)**	x190433.868 y223969.311
	punt 2 (ZO)	x190453.369 y223918.711

Fig. 27 Situering van het onderzoeksgebied voor de proefputten op het GRB. © Geopunt

2.2.2 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

Op basis van de geplande werken en de actuele archeologische voorkennis over het projectgebied wordt de doelstelling van het vooronderzoek met ingreep in de bodem als volgt omschreven: het onderzoek moet informatie verschaffen over de aan- of afwezigheid, de aard en de kwaliteit van het archeologisch erfgoed. De bodemopbouw wordt hierbij in kaart gebracht. In het bijzonder wordt gepeild naar de aan- of afwezigheid van een complexe stratigrafie. Er wordt duidelijk beeld gevormd van de diepte waarop de verschillende lagen in het bodemprofiel te situeren zijn. Elementen die leiden tot een beter begrip van de chronologische betekenis van de stratigrafie wordt ingezameld en geïnterpreteerd. De informatie die het onderzoek verzamelt wordt geconfronteerd met de funderingsdiepte van de geplande bouwvolumes. De impact van de uit te voeren werken wordt ingeschat. De mogelijkheid van behoud *in situ* wordt onderzocht. Indien dit niet mogelijk blijkt worden er aanbevelingen voor vervolgonderzoek en bewaring *ex situ* geformuleerd. Het onderzoek moet daarom kunnen leiden tot het bepalen van de strategie van eventueel vervolgonderzoek en maakt het mogelijk om de kosten ervan in te schatten.

Het onderzoek formuleert een antwoord op de volgende onderzoeksvragen:

- Is er historische bebouwing aanwezig?
- Werden er ophogingslagen aangetroffen? Zo ja, wat is de datering en samenstelling van deze lagen?
- Zijn er oudere sporen aanwezig?
- In welke periode(n) kunnen deze sporen gedateerd worden?
- Wat is de bewaringstoestand van sporen en vondsten?
- Zijn er elementen uit het archeologisch ensemble die bijdragen tot de kennis van de economische, culturele en sociale relaties in de verschillende perioden of fasen?
- Welke plaats nam het terrein in binnen de ontwikkelingsgeschiedenis van de stad Turnhout?
- Wat is de landschapshistoriek?
- Is er de mogelijkheid tot het nemen van stalen met het oog op datering of reconstructie van het landschap?
- Welke informatie leveren sporen en vondsten in verband met het archeologisch potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?

2.2.3 Onderzoeksstrategie en methode

Gezien de bebouwingsraad van het terrein kan voor de afbraak geen geofysisch onderzoek, veldkartering, landschappelijk of archeologisch booronderzoek of proefsleuven-/proefputtenonderzoek worden uitgevoerd. Ook na de afbraak van de gebouwen levert geofysisch onderzoek geen resultaten op met betrekking tot de chronologie van eventueel aanwezige sporen. Voor de mogelijke historische bebouwing is het bovendien van belang om de diepteligging van de sporen in te schatten. De methode is ook minder geschikt in een stadsomgeving met een lange bewoningsgeschiedenis. Dat laatste geldt ook voor veldkartering en archeologische boringen. In zones met een hoge densiteit aan bebouwing leveren zij geen resultaten op die bijdragen tot het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Landschappelijke boringen kunnen een idee geven van de bodemopbouw en de complexe bewoningsgeschiedenis, maar de chronologie van de lagen kan beter worden gedocumenteerd met een proefsleuven-/proefputtenonderzoek. Om die reden en omwille van de billijke verdeling van de kosten en baten van het onderzoek, wordt geen landschappelijk booronderzoek aanbevolen.[1] Proefsleuven worden evenmin aangeraden omdat die tot het eerste relevant archeologisch niveau aangelegd worden en het in de eerste plaats wenselijk is om de volledige stratigrafie van de stadsontwikkeling en eventueel oudere periodes te leren kennen en om de impact van de werken op het bodemarchief te kunnen bepalen. Daarom wordt een proefputtenonderzoek aanbevolen.

De te verwachten onderzoekssituatie is een site met complexe stratigrafie. De te onderzoeken zone heeft een oppervlakte van 842 m2. Ze omvat het noordelijk deel van perceel 235B waar bodemingrepen gepland zijn. Ter hoogte van het historisch pand dat grenst aan de Grote Markt zijn geen bodemingrepen gepland.

Het onderzoek is succesvol wanneer de complexe bewoningsgeschiedenis van de plaats binnen het stadsweefsel kan worden in beeld gebracht, wanneer de sporen kunnen worden beschreven zowel op het vlak van hun bewaring, als op het vlak van kenniswinst zoals geformuleerd in de onderzoeksvragen en wanneer de impact van de bouwingreep op het bodemarchief kan worden geëvalueerd.

2.2.4 Onderzoekstechnieken

Het proefputtenonderzoek moet voldoen aan de generieke bepalingen voor vooronderzoek met ingreep in de bodem en bijkomend aan de vereisten voor vooronderzoek op een site met complexe verticale stratigrafie opgenomen in de Code van Goede Praktijk.[2]

De proefputten onderzoeken de stratigrafische sequentie in een onderzoeksgebied met een lange bewoningsgeschiedenis. De onderzoekszone omvat het volledige projectgebied van 482 m2. Drie proefputten worden zo gespreid dat zij een goed beeld verschaffen van de stratigrafie van het terrein.

Het voorgestelde proefputtenplan werd opgemaakt op basis van de tijdens het bureauonderzoek verzamelde informatie over historische bebouwing, in functie van de geformuleerde onderzoeksvragen en de geplande bodemingrepen. De afmetingen van de proefputten bedragen 2,5 X 2,5 m. Zo wordt een te grote impact van het vooronderzoek op het aanwezig bodemarchief vermeden en wordt enkel informatie verzameld in functie van een programma van maatregelen voor eventueel vervolgonderzoek.

Eén proefput wordt ingeplant op de plaats van de geplande kelder die de bodem tot een diepte van 2,78 m zal verstoren. Ter hoogte van de aanleg van het nieuwe terras wordt een tweede proefput gegraven. De hier verzamelde informatie moet toelaten na te gaan of het archeologisch vlak ter hoogte van de verdwenen 19de-eeuwse bebouwing nog intact is en of *in situ* behoud voor dit deel van het onderzoeksgebied, waar enkel verhardingen gepland zijn, tot de

[1] Tol et al. 2012.

[2] Code van Goede Praktijk voor de uitvoering van rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Versie 2.0.

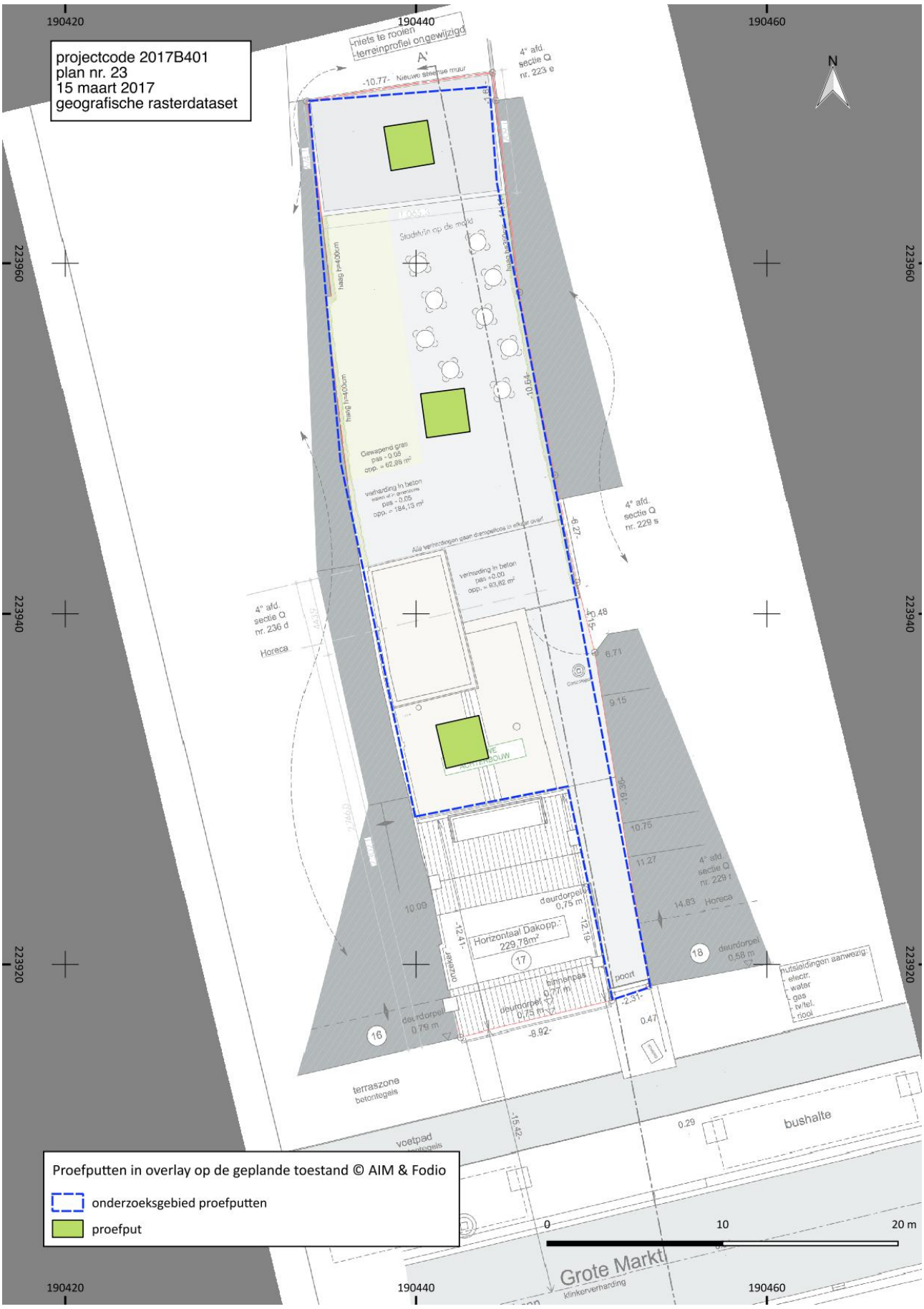

Fig. 28 Situering van de proefputten in overlay op de geplande toestand. © AIM & Fodio

mogelijkheden behoort.

Op het noordelijk deel van het projectgebied ter hoogte van de geplande berging/buitenkeuken wordt een derde proefput gegraven. Verwacht wordt dat die zal gelegen zijn in de zone achter de historische bebouwing die minstens tot het midden van de 19de eeuw in gebruik was als tuin. De verzamelde informatie moet toelaten de impact in te schatten van de nieuwe aanleg op dit deel van het terrein waar de stratigrafie mogelijk minder complex kan zijn en waar sporen van oudere bewoningsfasen kunnen bewaard zijn.

De aanwezigheid van een prehistorische site is weinig waarschijnlijk, maar nooit uit te sluiten. Tijdens de graafwerken wordt daarom aandacht gevraagd voor concentraties van lithische artefacten. In geval er lithische artefacten bewaard bleven moet worden ingeschat of het gaat om een concentratie die te maken heeft met een activiteitenzone of eerder om verspreidde artefacten.

Maatregelen in verband met de afbraak van de bestaande gebouwen

Vooraleer het vooronderzoek met ingreep in de bodem van start gaat worden de bestaande achterbouw, veranda en betonnen vloerplaat afgebroken. De betontegels in de doorgang en de dolomietverharding in de tuinzone blijven behouden als beschermende laag tijdens de afbraakwerken. Indien de bestaande mazouttank wordt vervangen of verwijderd gebeurt dit pas nadat het archeologisch vooronderzoek is afgerond.

Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

De veldwerkleider moet beschikken over de competenties omschreven in de Code van Goede Praktijk en over minimaal 120 dagen ervaring met sites met een complexe stratigrafie.[3]

Bibliografie

Uitgegeven bronnen

CODE VAN GOEDE PRAKTIJK voor de uitvoering van rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. Versie 2.0.

SCHMIDT A., LINFORD P., LINFORD N., DAVID A., GAFFNEY C., SARRIS A. & FASSBINDER J. 2015. EAC Guidelines for the use of geophysics in archaeology. Questions to ask and points to consider. EAC Guidelines 2.

TOL A., VERHAGEN P., BORSBOOM A. & VERBRUGGEN M. 2004. Prospectief boren. Een studie naar de betrouwbaarheid en toepasbaarheid van booronderzoek in de prospectiearcheologie.

TOL A. , VERHAGEN J. & VERBRUGGEN M. 2012. Leidraad inventariserend veldonderzoek. Deel karterend booronderzoek. versie 2.0.

Digitale bronnen

ONDERZOEKSBALANS ARCHEOLOGIE

https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie

https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/metaaltijden/archeodistricten/kempen

[3] code van goede praktijk voor de uitvoering van en rapportering over archeologisch vooronderzoek en archeologische opgravingen en het gebruik van metaaldetectoren. versie 2.0

https://onderzoeksbalans.onroerenderfgoed.be/onderzoeksbalans/archeologie/neolithicum/balans_in_de_ruimte